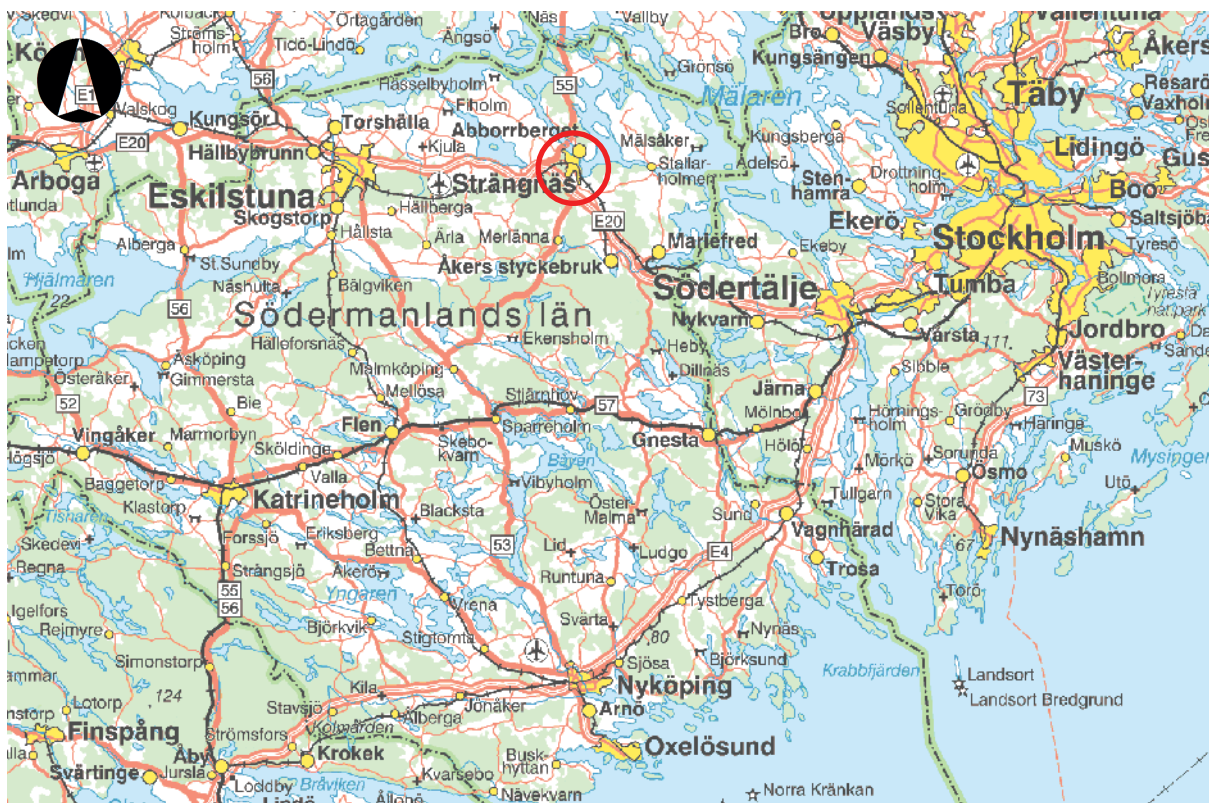

Spillror av bebyggelse – början till en stad

Gårdar, gravar & stadsbebyggelse i Strängnäs

Vetenskaplig fördjupning

Lars Norberg

Figur 1. Utdrag ur Sverigekartan med platsen markerad. Skala 1:1 000 000. Källa: Lantmäteriet.

istid			historisk tid			
9000 fKr	4000 fKr	1800 fKr	500 fKr	500 eKr	1050 eKr	1520 eKr
äldre stenålder/ mesolitikum	yngre stenålder/ neolitikum	bronsålder	äldre järnålder	yngre järnålder	medeltid vikingatid	

Artikeln laddas ned via
www.sormlandsarkeologi.se
app.raa.se/open/arkivsok

Lst dnr 431-2128-2022
 Arkeologisk undersökning
 Södermanlands län
 Strängnäs kommun
 Fornlämning L1982:3817

Projektledare: Ingeborg Svensson
 Författare: Lars Norberg
lars.norberg@sormlandsarkeologi.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg
 Kart- och ritmaterial: Lars Norberg

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

© Sörmlands Arkeologi AB. Nyköping 2024

Inledning

Under sommaren år 2022 genomförde Sörmlands Arkeologi AB en arkeologisk undersökning av fornlämning L1982:3817, ett boplatssområde från järnålder. Området var beläget söder om Strängnäs stadskärna i anslutning till den så kallade Fårhushagen. I och med det avslutades också en arkeologisk odysse i Strängnäs nära omland, som med kortare och längre intervaller och i form av olika projekt pågått i omkring 30 år (figur 1 & 2).

Undersökningen genomfördes eftersom kommunen planerar ett nytt badhus i området (Svensson 2024). Utöver det har omgivningarna genom åren varit föremål för en mängd olika förändringar i form av ny bostads- och industribebyggelse med tillhörande infrastruktur. Genom de olika exploateringarna har kännedomen om tätortens förhistoria ökat mångfaldigt. Innan undersökningen av ett gravfält från yngre järnålder år 1994, var kunskapen om Strängnäs forntid närmast obefintlig (Norberg 1998).

Syftet med följande text är att sätta in resultaten från undersökningen av L1982:3817 i ett lokalt och kronologiskt sammanhang. För att uppnå detta har samtliga tillgängliga ¹⁴C-analyser från järnåldersmiljöerna i området sammanställts med de äldsta dateringarna från Strängnäs stadsområde (L1983:1114). Underlaget kommer från skilda miljöer i form av daterade stadslager, huskonstruktioner samt tidigkristna gravar i de äldsta delarna inom den medeltida orten (Berg & Norberg 2013 & Norberg 2018, 2021 & 2022). För den närliggande landsbygdens del rör det sig om daterade byggnader och enskilda boplatsslämningar, men även om tidsbestämda gravar från det närbelägna gravfältet (L1983:1512). De olika kulturmiljöerna varierar således till sin karaktär och lokalisering.

En gemensam tidsaxel för tillgängliga data kan i någon mån visa hur olika bruk och mönster uppstått, sammanfallit och upphört. Resonemanget bygger på att vissa företeelser, som till exempel traditionen att begrava sina döda på ett gravfält, har en viss slutpunkt. Sett i ett retrospektiv övertog den kristna gravplatsen eller kyrkogården därefter rollen som vilorum, varvid det traditionella gravfältet under en tid blev ett vårdat minne eller rentav tabubelagt. Kanske blev det efter ytterligare tid irrelevant eller förknippat med sagor och berättelser, för att så småningom glömmas bort.

Förändringar av permanent karaktär står även att finna vad gäller bebyggelsemönstren. Med några välkända undantag i Skandinavien, levde majoriteten av befolkningen under yngre järnålder i utpräglat agrara miljöer på gårdar fördelade i landskapet. På ett övergripande plan fortgick det levnadsmönstret. Det är genom ett flertal undersökningar inom de medeltida stadskärnorna känt att helt nya livsvillkor för Skandinaviens del uppträdde under den tidiga medeltiden. Vid sidan

om landsbygdens gårdsmiljöer framträdde de tidiga tätorterna under ett relativt begränsat tidsfönster. För östra Mellansveriges del utgör bland annat Enköping, Nyköping och Sigtuna kända exempel (Lagerstedt 2019, s. 33f, Nordström & Lindeblad 2016, s. 44, & Ljung & Wikström 2008, s. 79.). Här kvalar också Strängnäs in (Norberg 2022, s. 28ff). Arkeologin har visat att de här platserna etablerades som tätorter eller urbana miljöer runt sent 900-tal (Sigtuna), Enköping (1000-tal), samt tiden kring sekelskiftet 1100 (Nyköping & Strängnäs). Under de här århundradena uppstod även nya sätt att bygga hus, där de traditionella stolpburna långhusen ersattes med nya byggnadstekniker, delvis med influenser från områden utanför Skandinavien (Rosberg 2019, s. 316ff).

Nedan följer en sammanfattande redogörelse av de miljöer och undersökningar som berörs, tillsammans med en beskrivning av de topografiska förutsättningarna. Samtliga fornlämningar som diskuteras har markerats ut på en kartbild över Strängnäs med omgivningar (figur 1). Vad gäller namngivning av lokaliteter används förutom fornlämningsnummer det relativt sent tillkomna Storängen för att övergripande diskutera de järnålderslämningar som undersökts i den tidigare jordbruksmiljön. Larslunda, namngivet efter ett säteri känt sedan 1600-talet, åsyftar en by-/gårdstomt i samma område, medan Finninge avser en medeltida by. Läget för denna är okänt, men bebyggelsen kan på goda grunder antas ha varit belägen någonstans i det behandlade området (se nedan).

Storängens topografi & kulturhistoria

Strax söder om Långberget och de skogklädda höjder som omgärdar Strängnäs stad ligger Storängen. Här bedrevs jordbruk fram till mitten av 2000-talet, men stora delar av området ställdes om till industrimark och bostadsområden redan under sextio- och sjuttioalet. Inom de delar som brukades fram till helt nyligen har därefter ytterligare bostäder uppförts i rask takt varvid de sista resterna av Strängnäs agrara närmiljö, med rötter långt bak i historien, helt försvunnit.

Topografin och den för detta produktionsmarken kring Storängen breder ut sig i en svagt kuperad sluttning ned mot Mälaren i öster. I väster avgränsas bygden av karga utmarker som på 1700-talet utgjordes av ”*En skogstract emellan Damtorpet och Stregnäs stads utmark bestående af bergig och stenig mark med ung gran och tallskogbeväxt som med litet löffskog är blandad in.*” (LMS Akt nr C72-10:1). Det är noterbart att skogen utgjordes av ungskog, vilket antyder att området avverkats i tidigare skeden. I norr vidtar Strängnäs stadsjordar av likartad karaktär. Söderöver vid Gorsingedal och Gorsingelund snävas kulturlandskapet av mellan skogen och Mälaren, för att sedan vidga sig något igen vid Anneberg med omgivningar.

Det sistnämnda området är relativt rikt på synliga fornlämningar och utgör också platsen för den numera försvunna byn Gorsinge. Gorsingegodset betecknades år 1453 som kronans godsinnehav, men redan år 1224 utfärdade Kung Erik Eriksson brev här (RA/SDHK, nr 26372 & nr 432).

Någon gång under 1600-talets första halva uppfördes Larslunda säteri inom Storängen. Lämningarna efter bebyggelsen finns idag registrerade som en by-/gårdstomt (L1983:9105). En hypotes är att säteriet en kort tid senare, troligen redan under 1650-talet, bytte namn till Olivehäll. Namnbytet kan kanske kopplas samman med flytten till platsen för dagens Ulvhäll (Almqvist, 1935, s. 471). Vid det äldre läget återfinns därefter gården Larslunda som kan spåras i historiskt kartmaterial från 1700-talet (LMS akt C72-10:1). Under slutet av 1800-talet försvann även den bebyggelsen ur kartorna och ersattes av Larslunda torp utmarkerat på den häradsekonomiska kartan (RAK id J112-74-19).

Den topografiskt avgränsade jordbruksmarken inom Storängen sammanfaller i kartorna helt med jordnaturen för Olivehäll, och troligen därmed med det äldre Larslunda säteri. Namnet härrör från grundaren Laurentius Paulinus Gothus (1565-1646), dåvarande biskop i Strängnäs. Larslunda hade sitt ursprung i Finninge by, som på 1560-talet utgjordes av sex kyrkohemman. Enligt uppgift köpte Gothus upp gårdarna Söder- samt Norrfinninge på 1630-talet. Några år senare förvärvade biskopen hela byn. Hemmanen hade åtskillnadsnamn såsom Stora Finninge, Norr respektive Söder Finninge samt Grindfinninge (Almqvist, 1935, s. 471).

Byns läge i landskapet är inte identifierad i geografisk mening, men namnet förekommer i flera skriftliga omnämnanden från medeltiden. Den tidigaste uppgiften härrör från ett brev daterat år 1322 (RA/SDHK, nr 3154). Ortnamnet levde kvar under 1700- och 1800-talet och existerar än idag. På 1785 års karta finns inom ägorna till Olivehäll tre torp utritade där namnet ingår. Dels de två Söder Finninge torpen, dels Norra Finninge (LMS akt C72-10:1). Vid 1800-talets slut förändrades torpbebyggelsen såtillvida att torpet Norra Finninge försvann. Vidare bytte de två Söder Finninge torpen namn och benämndes i kartmaterial endast som Finninge (RAK id J112-74-19).

Påfallande nära Larslundas efterreformatiska bebyggelse ligger det största järnålderstida gravfältet i området (L1983:2193). Möjligen antyder gårdens närhet till gravfältet att platsen för det medeltida Finninge ska sökas här. Av DMS att döma framstår Finninge som en mycket stor bebyggelse under 1500-talet, vilket också förstärker bilden av byns höga ålder (Lovén 2020, s. 108). Utöver de historiska lämningarna efter Larslunda, visar de arkeologiska undersökningarna i den omkringliggande jordbruksmarken på en intensiv verksamhet under i stort sett hela järnåldern.

Storängens fornlämningar & arkeologi

År 2007 blev två boplatsoområden föremål för mer omfattande undersökningar. Inledningsvis undersöktes delar av L1982:1829 beläget i åkermarken mellan Larslunda och det stora gravfältet strax intill. Sedan den föregående förundersökningen var det känt att markerna dolde en mängd anläggningar från både förhistorisk och historisk tid (Svensson 2007). Endast delar av fornlämningen berördes av byggnation och inga spår av förhistoriska byggnader kunde säkerställas.

Inom L1982:1856, belägen inom Storängens norra delar, identifierades spår efter en mindre gård från yngre järnålder (Svensson 2009a). I samband med en senare insats i närområdet påträffades även ett lösfynd i form av ett vikingatida ringspänne (L1982:6624, Svensson 2010b).

Omkring 400-500 meter söder om L1982:1856, det vill säga intill läget för Larslunda gamla tomt (L1983:9105), undersöktes i etapper ett cirka 5000 m² stort område innehållande mängder av boplatslämningar från olika delar av järnåldersavsnittet (Svensson 2010a, 2020, 2021 & 2024). Här visar resultaten att området nyttjats intensivt under senare delen av romersk järnålder, men dateringar av olika anläggningar och lager visar även på aktiviteter redan under förromersk järnålder och framåt (L1982:3817). Vad gäller huskonstruktioner identifierades en byggnad daterad till vikingatid. Anläggningsintensiteten antyder dock att det bör ha funnits ytterligare huskonstruktioner i området. En förklaring till att inte fler hittades, till exempel från tidigare delar av järnåldern, kan vara att marken brukats intensivt under lång tid (Svensson 2024, s. 12).

Något som understryker järnåldersbebyggelsens omfattning är de gravfältsmiljöer som närmast ramar in delar av Storängen och de omnämnda boplatserna (L1983:194, L1983:224, L1983:881, L1983:888, 1983:1029 & L1983:2193). Sammanlagt uppgår antalet synliga och registrerade gravar till mer än hundra, där både högar och höglikande stensättningar uppträder, även om stensättningar är i klar majoritet. Endast inom ett av de mindre gravfälten saknas höggravar helt och stensättningarnas karaktär ger här ett intryck av att höra till järnålderns äldre skede (1983:2248). Vidare kan tilläggas att det i området finns ett smärre antal enstaka stensättningar, tillsammans med ytterligare sådana belägna i skogsmarkerna väster och söder om Storängen. Genom lägen och utseende utgör de sannolikt spår av äldre begravningstraditioner (1983:320, L1983:2196 & L1983:2197).

Det enda undersökta gravfältet i området utgörs av L1983:1512. Miljön var under yngre järnålder lokaliserad till den högsta punkten av en forntida udde intill Mälaren öster om Storängen. Gravfältet undersöktes år

1994 och innefattade ett tjugotal gravar daterade från folkvandringstid till sen vikingatid (Norberg 1998). Det kan även nämnas att det något längre ut på udden, strax öster om gravmiljön, finns ett antal registrerade båtlämnningar (L1983:9741). Lämningarna är inte undersökta och daterade, men har en tydlig anknytning till den vikingatida strandlinjen.

Början till en stad

Drygt två kilometer norr om Storängen återfinns Strängnäs gamla stadsområde. De äldsta delarna av orten är belägna på en kuperad udde med ett exponerat läge mot Mälarens skärgård i norr. Här finns inga rinnande vattendrag och platsen tycks i stället vald med fokus på Mälarens gamla segelleder och äldre kulturbygder.

Det har tidigare framhållits att marken till Strängnäs etablering upplåtits på kungligt initiativ under medeltiden, men kyrkans tydliga närvaro har också spelat en betydande roll för stadens utveckling (Järpe 1979, s. 8ff). I Florenslängden från 1100-talets början omnämns orten som ett av flera skandinaviska biskopssäten (Lovén 2020). Dateringarna för den arkeologiskt belagda bebyggelsen och den äldre kyrkogården inom Kyrkbergs-kvarteret ligger följaktligen mycket nära de historiska uppgifterna om stiftets etablering (se nedan). Stadens kyrkliga karaktär förstärktes under mitten av 1200-talet då ett Dominikanerkloster etablerades (Carlsson 1959, s. 455). Domkyrkan uppfördes ungefär vid samma tid och stod klar omkring år 1330 (Schnell 1965, s.142).

Stadsarkeologin & det äldsta Strängnäs

En stadsliknande bebyggelse med spår av massproduktion och specialiserat hantverk daterad till 1000-1100-tal har belagts genom relativt småskaliga undersökningar i kvarteren Rådstugan och Kapellet, samt inom kvarteret Bodarne (Sjösverd & Stenholm 1987, Berg & Norberg 2013). Här framstår kamtillverkning och smidesverksamhet som viktiga näringar. Bland fynden märks också rikliga förekomster av östersjökeramik, tillsammans med kärl tillverkade i den senvikingatida traditionen (Roslund 2001, s. 260).

De tydligaste spåren efter en fast tomtindelning påträffades år 2021 inom Rådstugan, då i form av tre samtida byggnader som kunde knytas till tidig- och högmedeltid. Bebyggelsen överlagrade i sin tur en byggnad daterad till 1000-talet, vilken uppvisade i stort sett samma läge och orientering som de tidigmedeltida bostadshusen (Norberg 2022). Samtliga undersökningar har utförts i området kring Stora torget.

Direkt söder om samma torg ansluter kvarteret Kyrkberget, vilket bland annat innefattar den äldsta kristna begravningsplatsen i Strängnäs. Här påträffades

under 1980-talet jordbegravningar med kvarlevor efter 20 individer, tillsammans med en odaterad källare. Gravarna var precis som källaren orienterade i nordväst-sydöstlig riktning. En av jordbegravningarna tidsbestämde genom ^{14}C -analys till sen vikingatid-tidig medeltid och såvitt det går att utröna var gravarna fyndtomma (Lindh 1996 s. 14f). På grund av tillvägagångssätt och dokumentation i samband med insatsen är det i efterhand svårt att avgöra om det inre gravskicket utgjordes av svepta kvarlevor i nedgrävningar alternativt träkistor.

Om det funnits en äldre kyrka på platsen är inte heller känt och källaren med sitt tunnvalv av tegel bör inte vara äldre än tidigast högmedeltid. Det kan tilläggas att det i bland annat Sigtuna förekommer tidiga kristna gravgårdar utan känd relation till en kyrkobyggnad (Tesch 2000, s. 14f & 2008, s.326, 333f). Den aktuella delen av kvarteret Kyrkberget ställdes troligen om till stads-kvarter senast under senmedeltid (Wallin 1959, s. 268).

Ytterligare en jordbegravning påträffades i samma område år 2020. Utöver kvarlevorna noterades spår efter en träkista och ^{14}C -analysen gav ett likartat resultat som den ovan nämnda. Utöver det påträffades spridda stolphål och lager i området som daterades till vikingatid samt tidig- och högmedeltid. Lämningarna var dock så pass fragmentariska att karaktären på bebyggelsen inte låter sig beskrivas närmare (Norberg 2021).

Datering inom analysområdet

De 52 analyserna har genomförts på en variation av organiska material i form av spannmål/fröer, trä och träkol från vedarter med varierad egenålder, samt bränt och obränt ben (djur & människa). Trots de växlande materialens olika egenskaper bedöms mängden analyser kunna ligga till grund för en övergripande kronologisk diskussion (figur 4 & 5).

Majoriteten har vid olika tillfällen analyserats av Tandemlaboratoriet i Uppsala. En av 1980-talets jordbegravningar analyserades dock av laboratoriet i Gronigen, medan två av sammanlagt tio gravkontexter inom L1983:1512 daterades av Beta Analytics i Florida. I syfte att förbättra överensstämmelsen och underlätta en jämförelse har samtliga dateringar omkompilerats med OxCal v4.4.4 (Bronk Ramsey 2021).

Sjutton av dateringarna härrör från Strängnäs gamla stadsområde L1983:1114 (varav tre från den tidiga kyrkogården). Tio dateringar kommer från järnåldersgravfältet, medan tjugofem prover är insamlade från olika järnålderslokaler i form av boplatzlämningar inom Storängen.

Varje datering representerar endast en enskild händelse i tiden, varför urvalet av prover och de överväganden

som gjorts vid undersökningarna, i hög grad påverkar det som låter sig beskrivas. Ett annat välbekant problem är de långa intervall som kalibrerade analyser ibland ger upphov till. Fenomenet varierar över tid och skapar särskilda tolkningsproblem under vissa tidsavsnitt. Det kan i sin tur ge upphov till svårtolkade och möjliga överlappningar avseende företeelser som i realiteten varit åtskilda i tiden (eller vice versa). De dateringar som behandlas i texten nedan diskuteras enbart med utgångspunkt i intervallet med 95,4 procents sannolikhet.

En uppenbar brist i sammanställningen rör det begränsade antalet daterade gravar som helhet. Inom den äldsta grav- eller kyrkogården i Strängnäs stadsområde föreligger endast två säkert daterade jordbegravningar. Den tredje förmodade gravläggningen består av träkol från en eventuell kistnedgravning som saknade iakttagbara ben från människa. Det sistnämnda exemplet spelar dock mindre roll i sammanhanget eftersom dateringen ligger sist i serien (högmedeltid). Det hade också varit önskvärt om det funnits fler daterade gravfältskontexter, samt att ett antal ensamliggande daterade gravar hade varit till handa. Inga sådana har dock undersökts inom analysområdet. Ytterligare en aspekt är att det finns relativt få tidsbestämda huskonstruktioner från järnåldersboplatserna och att sådana saknas helt för järnålderns äldre delar (se dock Svensson 2024, s. 32). Den presenterade bilden kan därför komma att förändras i takt med att fler miljöer i området blir föremål för arkeologiska insatser.

Med detta sagt, och eftersom det hittills inte sammanställts liknande data för studieområdet, ska genomgången ses som ett första försök att skissa ett förlopp, vilket förhoppningsvis kan ge en översiktlig bild av förändringar och brytpunkter i de mänskliga aktiviteterna under järnålder och tidig medeltid. De grupperade dateringarna anges med siffra i löptext vilken även återfinns i figur 4 & 5.

Järnåldern kring Storängen

De äldsta daterade lämningarna uppträder på kalibreringskurvan som ett mindre kluster och infaller i stort sett under förromersk järnålder, närmare bestämt någon gång mellan 376 och 16 e. Kr. (1). Proverna kommer från två olika närbelägna fornlämningar belägna ett par hundra meter från varandra (L1982:3817 & L1982:1829). Här ingår en härdgrop, ett stolphål och ett kulturlager (A4053). Lagret var över 30 x 15 meter stort, och uppgick till en tjocklek om 0,3 meter.

Kulturlagret bestod av brungrå till grå humös lerig silt med inslag av kolbitar, skörbränd sten, bränd lera och obrända djurben. Utöver det påträffades tenar, spikar och nitar av järn, samt enstaka fragment av keramikfragment och någon bit slagg (Svensson 2021 & 2024). Ett antal överlagrande boplatslämningar kan ses som att

ytan senare togs i bruk för andra aktiviteter. Dessa daterar sig mellan 250 och 660 e. Kr. med en viss tonvikt kring 400-500 tal. Ytligt i kulturlagret påträffades även ett viktlo av bly som troligen hör hemma i vikingatid (figur 6). Förklaringen till uppkomsten av det massiva lagret under förromersk järnålder är oklar, men själva omfånget visar på en intensiv verksamhet.

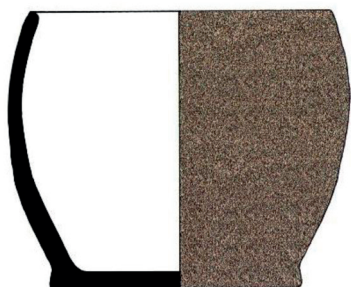
Nästa synliga skede avseende daterade aktiviteter inleds med ett kluster som har sin början under senare delen av romersk järnålder (2). Inom L1982:3817 återfinns en datering av ett sädeskorn från en härdgrop daterad till 250-415 e. Kr. Det här betyder att det saknas daterade aktiviteter i det samlade materialet under en period om minst 250 år mellan de förromerska dateringarna och det aktuella skedet. De tre härdanläggningar, som i huvudsak hör till romersk järnålder, fördelar sig mellan L1982:3817 och boplaten L1982:1856, vilket betyder att det här finns en blygsam indikation om att ett nytt område inom Storängen tas i anspråk under skedet 250-432 e. Kr.

Härvid följer ett par disparata dateringar med breda intervaller beroende på variationer i kalibreringskurvan (3). Tidsavsnittet omfattar perioden romersk järnålder till folkvandringstid och innefattar daterade härdar som infaller under intervallet 264-538 e. Kr. Båda återfinns inom L1982:3817.

Den första kända och daterade huskonstruktionen i form av ett stolphus dyker upp någon gång mellan 422-560 e. Kr. (4). Byggnaden får representera begynnelsen av en liten gård inom Storängens norra delar, där ytterligare ett stolpburet långhus tillkommer mellan 562-652 e. Kr. (L1982:1856). Utöver det finns sju enskilda anläggningar i form av ytterligare stolphål och lager daterade till intervallet 413-660 relativt jämt fördelade inom lokalerna L1982:3817 och L1982:1856.

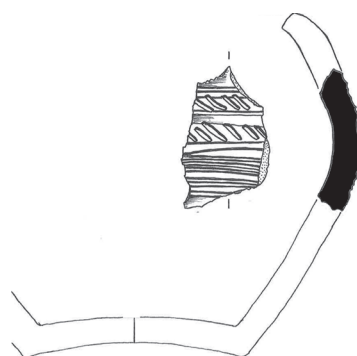
Det är också under det här skedet som gravfältet L1982:1512 börjar användas. Avståndet mellan boplatserna och gravmiljön uppgår till mellan 500 och 800 meter (L1982:3817 & L1982:1856), men det finns givetvis inget som knyter gravfältsmiljön till just dem. Som tidigare nämnts finns ytterligare ej undersökta gravfält runt Storängen. I det här sammanhanget får därför L1982:1512 representera de daterade begängelsetraditioner som var aktuella under mellersta och yngre järnålder i området.

En inledande kremation är tidfäst till mellan 421 och 640 e. Kr. Ungefär samtidigt togs en drygt 50 m² stor bålplats i bruk (420-669 e. Kr.). Att platsen tolkades som en särskild kontext för kremeringar inom gravmiljön bygger på fynd av brända ben från minst sju människor samt brända djurben från fem olika djurarter, bland annat svin och nio individer av nöt. Vidare noterades tunna släckningshorisonter av sand och lera varvade med upprepade kremeringar till en samman-

Figur 3. Till vänster AIV-gods från det näst äldsta bebyggelseskedet i Rådstugan (F1808). Därunder en rekonstruktion av samma kärl. (Foto & illustration: Mikael Johansson 2022, ARKEO keramikanalyser).

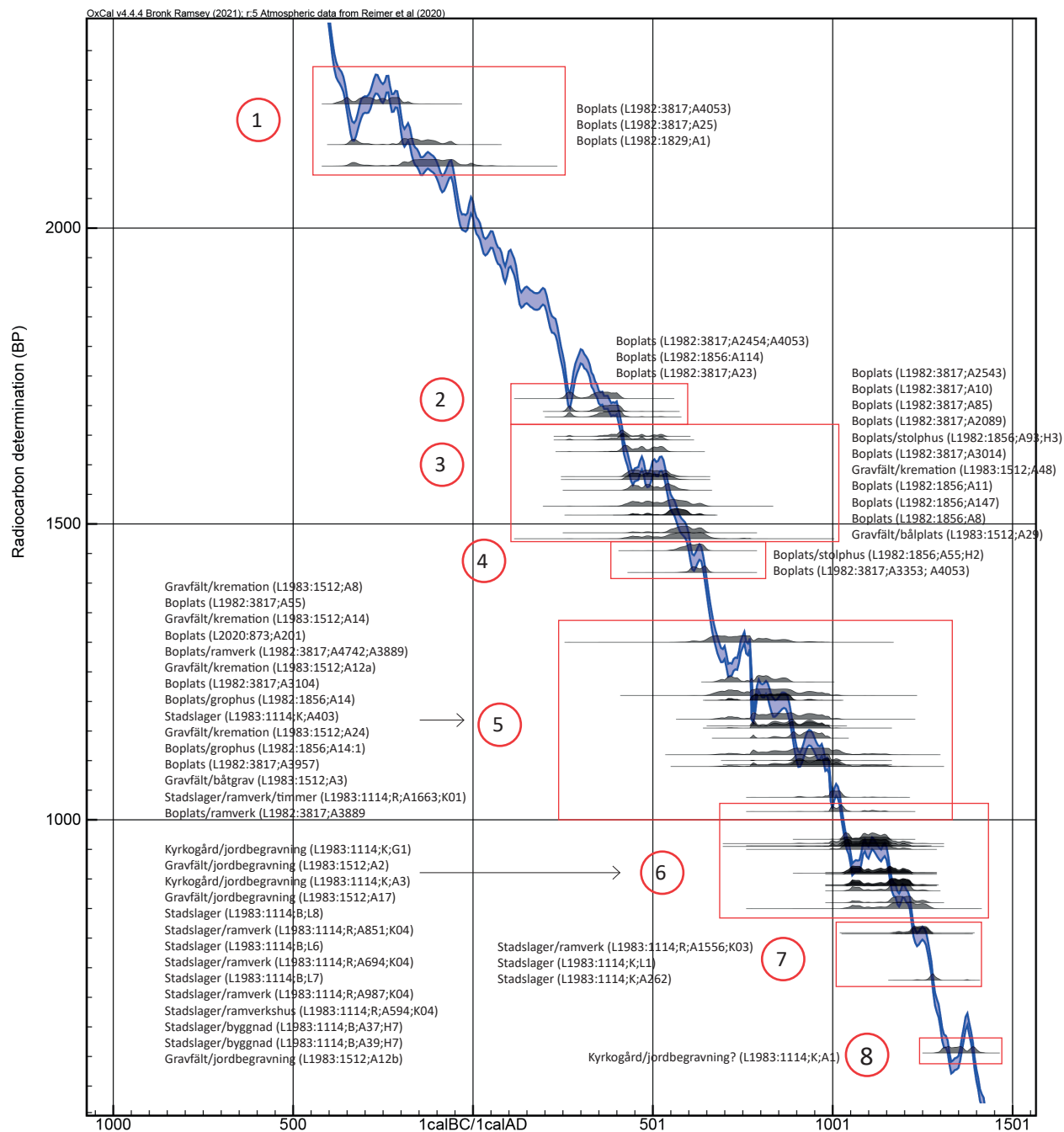
Till höger ett intakt AIV-kärl (F110) från en av de senvikingatida jordbegravningarna inom gravfältet L1983:1512 (Foto: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB). Figurerna är ej skalenliga.

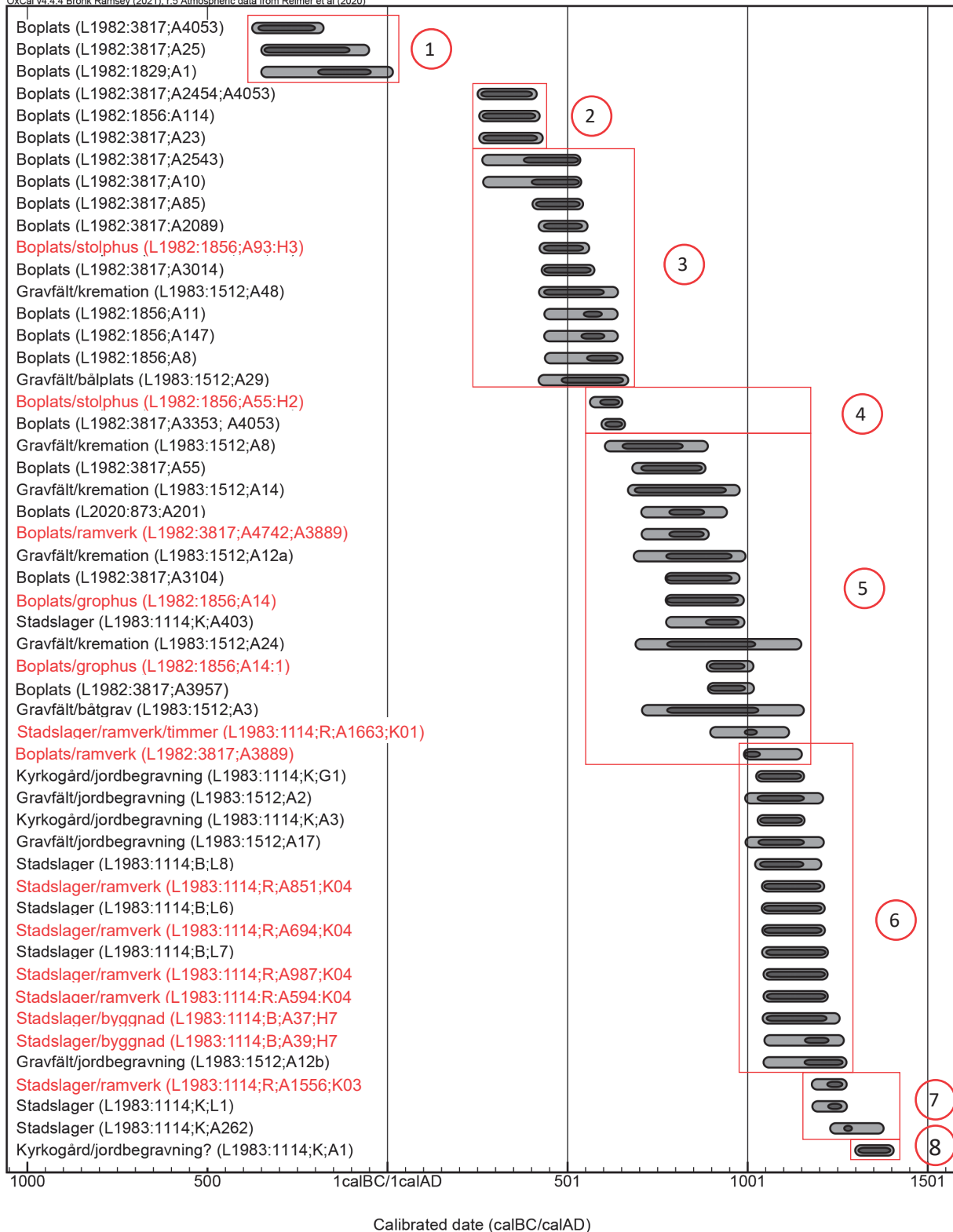
Mitten till vänster, en mynningsskära av Östersjökeramik från Rådstugan (F1577) och en rekonstruktion av samma kärl. ICP-analysen av leran pekar på ett ursprung nordost om Mälaren. Kärl med liknande utformning har påträffats i bland annat Sigtuna mfl. platser i Uppland (Foto & illustration: Mikael Johansson 2022, ARKEO keramikanalyser).

Mitten till höger, skärva östersjökeramik från Storängen, L1982:3817 (F2978). ICP-analysen av leran visar att kärlet tillverkats av lokalt förekommande lera. Samma råmaterial har använts för tillverkning av AIV-keramik inom L1982:3817 (Foto: Torbjörn Brorsson 2023, KKS).

Figuren därunder till höger visar en rekonstruktion av ett kärl tillverkat på kavalett med fin dekor från Bodarne. Kärlet är daterat till det tidigaste skedet inom kvarteret (F718). Ingen ICP-analys har utförts (Illustration: Patrik Gustafsson 2005, Sörmlands museum).

Figur 4. Multiplot över samtliga dateringar i relation till kalibreringskurva. De kalibrerade värdena visas i kalenderår med en sannolikhet om 95,4 procent (2 sigma).

Figur 5. Multiplot över samtliga dateringar. De kalibrerade värdena visas i kalenderår med en sannolikhet om 95,4 procent respektive 68,3 procent. Dateringsintervallen är sammanfogade i Oxcal 4.4 i syfte att ge en bättre överblick. Daterade byggnader markerade med röd färg. Detaljer kring enskilda dateringar framgår av loggfilen (bilaga 1).

Nyckel:

Enskilda anläggningar: (L1982:3817;A4053) (Fornlämningsnr; Anläggningsnr)

Daterade byggnader, boplats: Boplats/stolphus (L1982:1856;A93;H3) (Fornlämningsnr; Anläggningsnr; Kontextgrupp)

Daterade lager, stadsmiljö: Stadslager (L1983:1114;K;A403) (Fornlämningsnr; Kvarter; A/Lnr)

Daterade byggnader, stadsmiljö: Stadslager/ramverk (L1983:1114;R;A594;K04) (Fornlämningsnr; Kvarter; Anläggningsnr; Kontextgrupp)

Daterade gravar: Gravfält/kremation (L1983:1512;A48) (Fornlämningsnr; Anläggningsnr)

Figur 6. Urval av daterande föremål från Storängen. Överst från vänster tre vikingatida pilspetsar av olika typ, samtliga från boplatskontexter. Därefter en stridsklubba med rekonstruerat skaft av trä från den yngsta jordbegravningen inom gravfältet 1983:1512. Därunder en förgylld remsölja från samma grav, samt ett viktlod av bly och ett ringspänne med facetterade ändknoppar påträffade i anslutning till Storängens bebyggelse (Foton: Max Jahrehorn 2022/2023, Oxider AB, Anki Lütz 2008 & 2010, Sörmlands museum & Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB (foto & illustration). Figurerna är ej skalenliga.

lagd tjocklek om en dryg halvmeter. Bland fynden märks keramik, till delar svallad (exponerad), spikar, en kniv respektive ett möjligt kamfragment. Platsens eldfängda karaktär förstärktes av stora mängder skörbränd sten och ett markfast block som utsatts för kraftig eldpåverkan. Inom gravfältet återfanns såväl ytterligare fynd i form av en agraft och en dräknål, vilka kan knytas till folkvandringstid (Norberg 1998). Däremot dröjer det till vendel-vikingatid innan nästa ¹⁴C-daterade gravläggning, då i form av en brandgrav med stensättning som yttre gravform daterad till 604-890 e. Kr.

Med vendel-vikingatid inleds också nästa koncentration av dateringar i kalibreringskurvan (5). Skedet är ur kalibreringssynpunkt av givna skäl svåravgränsat mot vikingatidens senare del men förändringar i den materiella kulturen och uppkomsten av aktiviteter i Strängnäs gamla stadsområde ger tydliga indikationer på att nya idéer kom i omlopp i området som helhet under 1000-talets gång. Ett stolphål och en härd inom L1982:3817 får tillsammans med en brandgrav inom gravfältet inleda med dateringar som lutar mot vikingatid (680-884, 705-943 & 688-978 e. Kr.). I graven påträffades bland annat en spännbuckla, kamfragment och en vit pärla av glasfluss vilket förtydligar dateringen av graven något (Norberg 1998).

Under vikingatid tillkom också ett grophus utformat med hörnhärd och fynd av en vikingatida pilspets inom Storängens norra gårdsläge (L1982:1856). Där till fanns även spår efter ett syllstenshus som på grund av bristande dateringsunderlag tyvärr inte kunde tidsbestämmas. Från grophuset föreligger två dateringar i intervallet 773-1016 e. Kr., kanske med en tonvikt kring 800-900-tal. Inte långt därifrån påträffades fyndet av det tidigare nämnda ringspännet, också det från samma tid (figur 6).

Något senare uppträder en byggnadsteknisk nymodighet i form av ett upptill 13x4,5 meter stort ramverkshus med nedsänkt golv och hörnhärd. I och med det får vi ytterligare ett gårdsläge inom den södra boplatstytan (L1982:3817). Delar av den takbärande konstruktionen var bevarad i form av jordgrävda stolpar, eventuellt i kombination med syllar av trä. Invändigt fanns ett heltäckande och fyndrikt lager samt rester efter en hörneldstad. Bland annat påträffades stora mängder bränd lera och lerklining, vilket visar att väggarna sannolikt utgjorts av flätverk. Utöver keramik tillverkad i inhemsk tradition, påträffades även skärvor av östersjötyp (Svensson 2024 & figur 3).

Att senare tiders aktiviteter haft en negativ påverkan syntes inte minst på den aktuella lämningen. Utöver uppodlingen av området fanns fysiska spår i form av diken efter en vägsträckning som under historisk tid i stort sett löpt rakt över byggnaden (Svensson 2024, s. 15f). Häri ligger en förklaring till att lämningarna bevarats överhuvudtaget. Närvaron av vägen har troligen

medfört att ytan undgått kontinuerlig plöjning och bearbetning under delar av historisk tid.

De två dateringarna är inte samstämmiga, vilket emellertid kan indikera att byggnaden varit i drift en längre tid. Ett av de stolphål som tydligt relaterar till byggnaden daterades till 706-892 e. Kr., medan golvlaget tidsbestämde till 890-1018 e. Kr. I närområdet till byggnaden finns också friliggande dateringar av andra kontexter till avsnittet 772-1018 e. Kr. Dateringarna i och omkring ramverkshuset är de potentiellt yngsta spåren från järnåldern som påträffats inom Storängen. Eventuellt samtida eller till och med något yngre än den diskuterade byggnaden är ett par kremationer och en båtgrav (684-994, 689-1150 & 707-1156 e. Kr.).

Någon bebyggelse som knyter ihop vikingatiden med tidig medeltid har tyvärr inte kunnat beläggas arkeologiskt kring Storängen. Kanske kan frånvaron av daterade kontexter försiktigtvis ses som att bebyggelsen omstrukturerats och förlagts till en plats inom området som inte berörts av undersökningar. Ortnamnet Finninge talar för att byn under högmedeltid var belägen någonstans i området.

Den tidiga tätorten

Efter år 1000 får vi de äldsta dateringarna av en fast bebyggelse inom Strängnäs stadsområde (5-6). Såvitt de med säkerhet går att bestämma rör det sig om ramverkshus, vilka uppvisar tydliga byggnadstekniska likheter med bostadshuset på Storängen. I fyndmaterialet härifrån återfinns ytterligare paralleller med fynden från L1982:3817.

ICP-analyser har utförts på skärvor både från Strängnäs stadsområde och Storängen, vilka uppvisar flera överensstämmelser gällande ursprung (Brorsson 2022 & 2023, för ett urval se figur 3). Proveniensbestämningen gjordes på skärvor av både Östersjökeramik (AII) och skärvor av vikingatida typ (AIV). Resultaten visar att flera av kärnen tillverkats av leror från Enköpings- och Uppsalaområdena, norr och nordöst om Mälaren. Utöver det pekar analyserna från stadsområdet också österut, eventuellt Åland. Flera av skärvorna återfanns i den äldsta påträffade byggnaden inom tätorten, vilken under en tid är mer eller mindre samtida med ramverkshuset på Storängen. Ett tiotal av skärvorna från den sistnämnda byggnaden bedöms även vara tillverkade av lokala leror (AII- & AIV-gods).

Ursprunget för östersjökeramiken står att finna i slavisktalande områden söder/sydöst och öster om Östersjön. Kärnen, som till skillnad mot inhemsk skandinavisk keramik formades på kavalett, är ofta pryddligt ornerade med av vågband, linjer och olika pinnintryck. Godset kan ha en sammansättning som liknar den traditionella keramiken, men ofta är leran magrad med

finare bergarter alternativt av naturligt magrade leror. På undersidans botten finns ibland märken från kavaletten. Kärnen förekommer i Skandinaviska kontexter från 900-tal till 1200-talets första hälft (Roslund 2001, s. 55 & Brorsson 2002, s. 120f). Betydelsen av att lokala och regionala leror kom i bruk i Strängnäsområdet, kan ses som att själva konceptet östersjökeramik vid tidpunkten överförts från att vara exklusiva importprodukter, till att vara en naturlig del av den provinsiella hantverkstraditionen.

Trots att relativt små ytor undersökts inom stadsområdet finns en serie om hela tolv dateringar av såväl bostadshus som lagerkontexter (6). Dateringarna hör stratigrafiskt hemma i det skede som följer direkt efter den äldsta daterade byggnaden (1000-tal). Det är i detta intensiva uppbyggnadsskede som vi återfinner de flesta spåren efter hantverk och massproduktion inom framför allt kvarteret Bodarne. Nio av dateringarna grupperar sig i ett intervall mellan 1021 och 1268 e. Kr., medan tre något yngre återfinns i följande ett kluster mellan 1178 och 1378 e. Kr. (7). Med utgångspunkt i stratigrafiska iakttagelser inom framför allt Rådstugan betyder det att den intensivaste byggnationsfasen hör hemma i skiftet kring 1100-talet.

Äldre gravplatser & en ny

Begravningar fortgick på gravfältet L1982:1512 under hela 1000-talet (6). De sista jordbegravningarna där kan ses som en del av den population som ska knytas till området i vid bemärkelse.

De yngsta gravarna utgjordes av nio rektangulära stensättningar innehållande tio jordbegravningar i spikade träkistor. Flertalet individer var begravda med hushållsföremål i form av kärl, dräkt detaljer eller knivar och vapen. Gravskicket inom gravfältsmiljön är komplext och framstår som traditionellt och något nytt på samma gång. Tre av jordbegravningarna daterades där två av dem infaller mellan 994-1210 och 994-1212 e. Kr. Den yngsta graven innehöll kvarlevor efter en äldre vapenförsedd man daterad till 1044-1275 e. Kr. (Norberg 1998). I klädedräkten bar han en förgylld sälja utformad med djuornamentik som hör hemma i 1000-talet (figur 6). Sett till dateringen är det dock inte osannolikt att vederbörande begravdes under nästföljande sekel. Parallellt med slutskedet för gravfältet togs den nya gravplatsen inne i Strängnäs i bruk. Dateringarna för gravarna där är mycket samstämmiga och placerar sig i intervallet 1024-1157, respektive 1028-1158 e. Kr. Sist syns den tidigare nämnda osäkra jordbegravningen daterad till 1299-1406 e. Kr. (8).

Avslutning

Ortnamnet ”in Finnungum” kan knytas till de för Mälarmrådet typiska -inge-namnen (Stähle 1946, s. 541). Carl-Ivar Stähles tolkning av namnformen är fortfa-

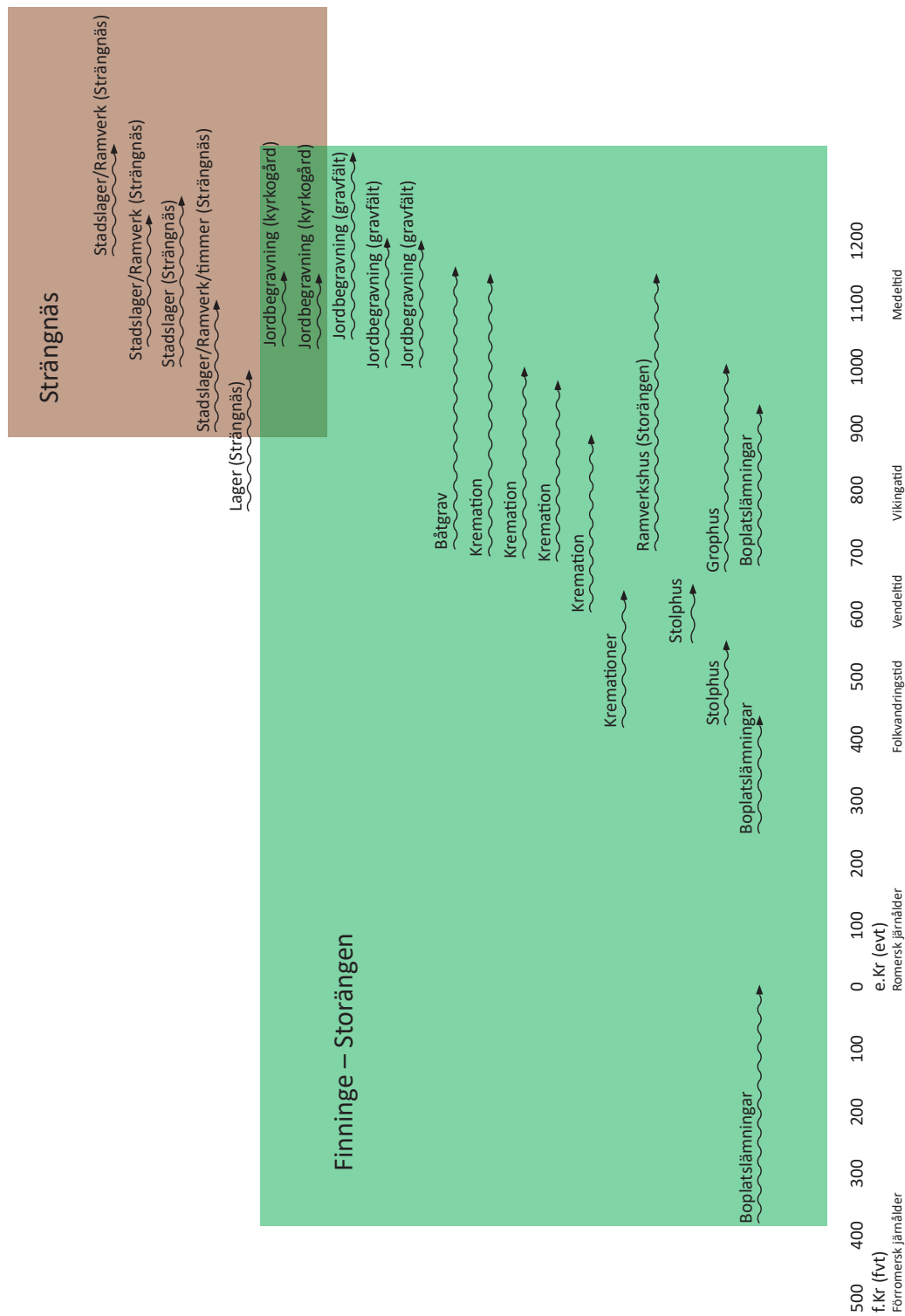
rande den rådande och enligt denne är det fråga om en inbyggarbeteckning bildat med -ing- eller -ung-suffix. Vad gäller förleden *Finn-* finns i dagsläget ingen säker tolkning. I äldre forskning ansåg man att namn på -inge/-unge bildade till personnamn var det vanliga (Hellquist 1904, s. 27). Det kan i förbifarten nämnas att *Finn* (runsv. *Finnr*) i egenskap av personnamn oftast förekommer i sammansatt form på runstenar, till exempel *Finnvid* (Källström, mejl, 2024-05-17). I enstaka fall finns även ej sammansatta exempel (Korpa bro, Sö 139, *Fiðr*). Namnet är gammalt och förekommer även i feminin form som *Finna* skrivet med äldre runraden (Bergastenen, Sö 24, *Finno*, *fino*). Enligt Institutet för språk och folkminnen kan personnamnet också vara ursprungsbetecknande med betydelsen finne eller same eller möjligen vandrare (Pihl, mejl, 2024-05-24).

En annan möjlig tolkning av förleden, dock i en helt annan sammansättning och i norsk kontext, har presenterats av Ola Stemskaug. Han menar att ordet kan utgöra ett terrängbetecknande appellativ och återför det på germansk rot (*fin-* ”vara spetsig” eller liknande). Betydelsen av *Finn-* skulle här kunna åsyfta ”något som sticker upp eller fram”, till exempel ett markant bergsparti (Stemskaug 1983 s. 170-176). Vilket bergsparti som skulle motsvaras i sammanhanget är oklart, men en lämplig kandidat skulle i så fall kunna vara Långberget (figur 1).

Vikstrand menar att de äldre och ”äkta” *inge*-namnen, har en kronologisk hemvist före 500 e. Kr. och det finns exempel från bland annat Uppland på kopplingar till förromersk järnålder. I flera av de fallen handlar det därtill om nytillkomna bosättningar (Vikstrand 2013, s. 53f). Tanken på en nyetablering under förromersk järnålder faller väl in i situationen inom Storängen utanför Strängnäs, vilket ger en indikation om hur gammalt ortnamnet i området är.

Som avslutning presenteras källmaterialet i form av en tidsaxel. Figuren ger en översiktlig bild av bebyggelseutvecklingen inom Storängen och hur denna förhåller sig kronologiskt till etableringen av Strängnäs (figur 7). Strax efter tillkomsten av en stadsliknande bebyggelse under 1000-talet, dyker de första kristna begravningarna upp runt sekelskiftet 1100. Samtida med det märks ökade aktiviteter på det traditionella gravfältet i form av jordbegravningar. Enligt tillgängliga data är det också senast under 1000-talet som det vikingatida gårdsläget upphör. Det sistnämnda antyder en hållpunkt för en omstrukturering av Finninges bebyggelse.

I takt med att orter som Strängnäs etablerades i östra Mellansverige ändrades kontaktytorna med omvärlden. I och med det omskapades det tankegodt och de materiella praktiker som var rådande i lokalsamhället under järnålder. Förvandlingen kan avläsas i arkitekturens utveckling och en omstrukturering av bebyggelsen, där nya jordägare följde, i det aktuella fallet kyrkliga sådana.

Figur 7. Sammanfattande tidsaxel över bebyggelse & gravar kring Storängen och inom Strängnäs gamla stadsområde. De presenterade intervallen bygger på enskilda och sammanslagna kalibrerade dateringar med 95,4 procents sannolikhet.

Referenser

- Almquist, J. A. 1935. *Frälsegodsen i Sverige under storhetstiden. Med särskild hänsyn till proveniens och säteribildning. Nyköpings län och livgedingets Södermanlandsdel. Del 2. Band 2. Säterier*. Stockholm.
- Berg, Peter & Norberg, Lars. 2013. *Kvarteret Bodarne*. Fornlämning Strängnäs 314:1, Bodarne 3, Strängnäs-socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning & särskild undersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2013:10*. Nyköping.
- Brorsson, Torbjörn. 2002. Medeltiden. I: *Keramiken i Sydsvrige. En handbok för arkeologer*. Red. Anders Lindhal, Deborah Olausson & Ann. Carlie. RAÄ, UV Syd Rapport 2002:6. Lund.
- Brorsson, Torbjörn. 2022. *ICP-analys av keramik från kv. Rådstugan 10, Strängnäs, Södermanland. KKS Rapport 198*. Höganäs.
- Brorsson, Torbjörn. 2023. *Vikingatida & tidigmedeltida keramik från Larslunda, Strängnäs 3:1, Strängnäs, Södermanland. KKS Rapport 227*. Höganäs.
- Carlsson, Gottfrid. 1959. Biskopssäte, domkyrka och kloster. Från äldsta tid till 1563. I: *Strängnäs stads historia*. Red. Hans Jägerstad. Föreningen Strengnenses. Strängnäs.
- Hellquist, Elof. 1904. Om de svenska ortnamnen på -inge, -unge ock -unga. Göteborg. I: *Göteborgs högskolas årsskrift 1905. 1*. Göteborg.
- Johansson, Mikael. 2022. *Analys av keramik från Rådstugan 10, Strängnäs. ARKEO keramikanalys Rapport 13*. Skogås.
- Järpe, Anna. 1979. *Strängnäs. Rapport Medeltidsstaden 10*. RAÄ och SHM. Stockholm.
- Källström Magnus (RAÄ), mejl, 2024-05-17.
- Lagerstedt, Anna (red). 2019. *En stad växer fram. Människor och bebyggelse i kvarteret Fältskären, Enköping 1050–1350*. Arkeologisk undersökning, RAÄ 26:1–2, Centrum 22:3–12, Enköpings socken och kommun, Uppsala län. *Rapporter från Arkeologikon-sult 2019:2673*. Upplands Väsby.
- Lindh, Maria. 1996. *Arkeologiska provundersökningar och antikvarisk kontroll. Kv Kyrkberget 11, 12. Södermanland, Strängnäs, Kvarteret Kyrkberget 11, 12, RAÄ 314. RAÄ. UV Stockholm, Rapport 1996:21*. Stockholm.
- Ljung, Cecilia & Wikström, Anders. 2008. Datering av huvudfaserna. I: *På väg mot Paradiset. Arkeolo-gisk undersökning i kvarteret Humlegården 3 i Sigtuna 2006*. Red. Anders Wikström. *Meddelanden & Rapporter från Sigtuna Museum nr 33*. Sigtuna.
- Lovén, Christian. 2020. *Det medeltida Sverige. Band 2 Södermanland. 7. Åkers härad, Strängnäs stad*. Riksarkivet, Stockholm.
- Lovén, Christian. 2020. *Florenslängden. Den äldsta förteckningen över de svenska stiftet*. Utgiven i samarbete med Strängnäs stift. Strängnäs.
- Norberg, Lars. 1998. *Ett gravfält från yngre järnålder i Strängnäs. RAÄ261, Strängnäs socken, Södermanlands län. Särskild undersökning. Södermanlands museum, Arkeologiska meddelanden 1998:1*. Nyköping.
- Norberg, Lars. 2003. Yttrande. Forn- och kultur-lämningar i anslutning till Larslundaområdet, med anledning av förstudie rörande etablering av en 4H-gård vid Dammen, Fårhushagen, Strängnäs socken och stad, Södermanlands län. *Sörmlands museums arkiv dnr KUS03 225*.
- Norberg, Lars. 2018. *Fornlämning Strängnäs 314:1, Kyrkberget 11 & 12, Strängnäs stad & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Sörmlands Arkeologi AB, Rapport 2018:16*. Nyköping.
- Norberg, Lars. 2021. *Kyrkberget. Fornlämning L1983:1114, Kyrkberget 13, Strängnäs socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. Vikingatid & medeltid. Sörmlands Arkeologi AB Rapport 2021:05*. Nyköping.
- Norberg, Lars. 2022. *Rådstugan. Fornlämning L1983:1114, Rådstugan 10, Strängnäs socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning. Vikingatid, medeltid & nyare tid. Sörmlands Arkeologi AB Rapport 2022:03*. Nyköping.
- Nordström, Annika & Lindeblad, Karin (red). 2016. *Båthus, stadsgårdar och stadsliv i Nyköping 650–1700*. Södermanland, Nyköpings stad och kommun, kvarteret Åkroken 3 och 4, Nyköping 231:1. Arkeologisk undersökning. *Arkeologerna SHM, Rapport 2016:77*. Stockholm.
- Pihl, Elin (ISOF), mejl, 2024-05-24.
- Rosberg, Karin. 2019. *Husbyggande i Östra Mellansverige 750–1100 e. Kr. Förändringsprocesser i byggtraditionen*. Uppsala universitet.
- Roslund, Mats. 2001. *Gäster i huset. Kulturell överföring mellan slaver och skandinaver 900 till 1300*. Skrifter utgivna av Vetenskaps societeten i Lund. Diss. Lunds universitet. Lund.

- Schnell, Ivar. 1965. Kyrkorna i Södermanland. Nyköping.
- Sjösvärd, Lars & Stenholm, Leif. 1987. Strängnäs. I: *7000 år på 20 år. Arkeologiska undersökningar i Mellansverige*. Red. Tiiu Andrae et al. RAÄ. Stockholm.
- Stemshaug, Ola. 1983. Gardsnamnet Finnset – vitnemål om samisk busetnad? I: *Maal og minne. Norske studier*. Oslo.
- Ståhle, Carl Ivar. 1946. *Studier över de svenska ortnamnen på -inge på grundval av undersökningar i Stockholms län*. Skrifter utgivna av Kungl. Gustav Adolfs Akademien. 16. Studier till en svensk ortnamnsatlas utgivna av Jöran Sahlgren 3. Lund.
- Svensson, Ingeborg. 2006. *Larslunda*. Strängnäs 3:1, Strängnäs socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Särskild utredning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden* 2006:04. Nyköping.
- Svensson, Ingeborg. 2007. *Boplatslämningar vid Larslunda. Förromersk järnålder - vikingatid*. Fornlämningarna Strängnäs 147:1, 271:1, 442 & 443, Strängnäs 3:1, Strängnäs socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden* 2007:07. Nyköping.
- Svensson, Ingeborg. 2008. *Larslunda IP*. Strängnäs 3:1, Strängnäs socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Särskild utredning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden* 2008:05. Nyköping.
- Svensson, Ingeborg. 2009a. *Boplatser vid Larslunda. Järnålder*. Strängnäs 443 & del av 442, Strängnäs 3:1, Strängnäs socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Särskild undersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden* 2009:05. Nyköping.
- Svensson, Ingeborg. 2009b. Förenklad rapport över arkeologisk förundersökning av del av forn lämning Strängnäs 374, inom del av fastigheten 3:1, Strängnäs socken och kommun, Södermanlands län. *Sörmlands museums arkiv dnr KN-KUS09-200*.
- Svensson, Ingeborg. 2010a. *Larslunda IP. Järnålder*. Forn lämning Strängnäs 471, Strängnäs 3:1, Strängnäs socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden* 2010:02. Nyköping.
- Svensson, Ingeborg. 2010b. *Det ena Söderfinnigeturpet*. Nyare tid. Forn lämning Strängnäs 449 & 443, del av Strängnäs 3:1, Strängnäs socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden* 2010:04. Nyköping.
- Svensson, Ingeborg. 2020. Fornlämningarna L1983:9105 & L1982:1829, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning *Sörmlands Arkeologi AB, Arkivrapport* 2020:03. Nyköping.
- Svensson, Ingeborg. 2021. *Boplatser vid Larslunda*. Forn lämning L1982:3817, Strängnäs 3:1, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Yngre järnålder. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands Arkeologi AB, Rapport* 2021:23. Nyköping.
- Svensson, Ingeborg. 2024. *Gårdsbebyggelse vid Larslunda*. Forn lämning L1982:3817, Strängnäs 3:1, Strängnäs socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands Arkeologi AB, Rapport* 2024:03. Nyköping.
- Tesch, Sten. 2000. Det sakrala stadsrummet – den medeltida kyrkotopografin i Sigtuna. I: *META. Medeltidsarkeologisk tidskrift* 2000:1. Lund.
- Tesch, Sten. 2008. Sigtuna ca. 980–1200 – det maktpolitiska och sakrala stadsrummet. I: *De første 200 årene – nytt blick på 27 skandinaviske middelalderbyer*. Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter, Nordisk 5. Bergen.
- Vikstrand, Per. 2013. *Järnålderns bebyggelsenamn. Om bebyggelsenamnens uppkomst och ålder i Mälarskapskapen*. Skrifter utgivna av Institutet för språk och folkminnen Namnarkivet i Uppsala Serie B: 13. Uppsala.
- Wallin, Sigurd. 1959. Stadsbilden. I: *Strängnäs stads historia*. Red. Hans Jägerstad. Föreningen Strengnenses. Strängnäs.

Arkiv

Lantmäteriet, Historiska kartor, Rikets allmänna kartverks kartarkiv (RAK). (www.lantmateriet.se/)

Ekonomiska kartan Strängnäs, Södermanlands län.

1957. RAK id: J133-10H6d59.

Häradsekonomiska kartan Härad, 1897-1901, Södermanlands län. RAK id: J112-74-19.

Lantmäteriet, Historiska kartor, Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS) (www.lantmateriet.se/)

Akt C72-10:1. Ägomätning, Finninge ell Ulvhäll nr 1, Strängnäs socken. Upprättad av Anders Forssman och Denes Chenon from år 1785 tom år 1786.

Riksarkivet (RA). *Svenskt diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbreven (SDHK)*. www.ra.se, Sök i arkiven, Svenskt diplomatarium.

SDHK nr 432

SDHK nr 3154

SDHK nr 26372

Bilaga 1

Loggfil över samtliga kalibreringar. OxCal v4.4.4 Bronk Ramsey (2021); r:5± Atmospheric data from Reimer et al (2020).

Boplat (L1982:3817;A4053) (BP 2210±29)

Ua-78644

68.3% probability
359BC (9.5%) 343BC
320BC (28.3%) 275BC
262BC (9.9%) 244BC
234BC (20.6%) 202BC
95.4% probability
376BC (93.9%) 195BC
186BC (1.6%) 178BC

Boplat (L1982:3817;A25) (BP 2141±32)

Ua-39571

68.3% probability
342BC (11.6%) 322BC
201BC (56.6%) 106BC
95.4% probability
351BC (20.3%) 290BC
226BC (0.5%) 222BC
210BC (74.6%) 52BC

Boplat (L1982:1829;A1) (BP 2105±50)

Ua-34000

68.3% probability
193BC (1.8%) 188BC
176BC (66.5%) 47BC
95.4% probability
351BC (9.9%) 290BC
226BC (0.4%) 221BC
210BC (85.2%) 16AD

Boplat (L1982:3817;A2454;A4053) (BP 1712±30)

Ua-78643

68.3% probability
261AD (14.0%) 277AD
339AD (54.3%) 402AD
95.4% probability
250AD (24.8%) 294AD
315AD (70.7%) 415AD

Boplat (L1982:1856;A114) (BP 1690±30)

Ua-35898

68.3% probability
265AD (5.9%) 272AD
351AD (62.3%) 410AD
95.4% probability
255AD (16.6%) 285AD
326AD (78.8%) 423AD

Boplat (L1982:3817;A23) (BP 1681±30)

Ua-39568

68.3% probability
266AD (3.8%) 271AD
354AD (64.4%) 416AD
95.4% probability
255AD (14.0%) 285AD
326AD (81.4%) 432AD

Boplat (L1982:3817;A2543) (BP 1648±28)

Ua-78645

68.3% probability
379AD (53.8%) 435AD
465AD (4.7%) 474AD
502AD (2.4%) 507AD
516AD (7.4%) 530AD
95.4% probability
264AD (2.2%) 274AD
350AD (65.1%) 442AD
448AD (10.4%) 480AD
493AD (17.8%) 536AD

Boplat (L1982:3817;A10) (BP 1642±30)

Ua-39570

68.3% probability
401AD (39.2%) 438AD
462AD (8.7%) 476AD
498AD (20.4%) 532AD
95.4% probability
266AD (1.0%) 272AD
360AD (94.4%) 538AD

Boplat (L1982:3817;A85) (BP 1622±30)

Ua-39569

68.3% probability
413AD (24.1%) 440AD
458AD (14.7%) 478AD
496AD (29.5%) 534AD
95.4% probability
403AD (95.4%) 544AD

Boplat (L1982:3817;A2089) (BP 1580±30)

Ua-72707

68.3% probability
435AD (27.0%) 465AD
474AD (24.8%) 502AD
507AD (7.5%) 516AD
530AD (9.1%) 540AD
95.4% probability
420AD (95.4%) 556AD

Boplat/stolphus (L1982:1856;A93;H3) (BP 1575±30)

Ua-35897

68.3% probability
435AD (25.5%) 465AD
474AD (31.3%) 516AD
530AD (11.5%) 544AD
95.4% probability
422AD (95.4%) 560AD

Boplat (L1982:3817;A3014) (BP 1557±29)

Ua-72708

68.3% probability
436AD (19.5%) 464AD
475AD (18.8%) 500AD
508AD (3.6%) 516AD
530AD (26.4%) 564AD
95.4% probability
428AD (95.4%) 575AD

Gravfält/kremation (L1983:1512;A48) (BP 1530±60)**Beta-90011**

68.3% probability
436AD (13.0%) 464AD
475AD (11.8%) 500AD
508AD (2.9%) 516AD
530AD (40.6%) 601AD
95.4% probability
421AD (95.4%) 640AD

Boplats (L1982:1856;A11) (BP 1515±30)**Ua-34002**

68.3% probability
546AD (68.3%) 596AD
95.4% probability
436AD (4.7%) 464AD
476AD (5.4%) 500AD
510AD (0.5%) 515AD
530AD (81.0%) 610AD
618AD (3.9%) 640AD

Boplats (L1982:1856;A147) (BP 1515±35)**Ua-35899**

68.3% probability
539AD (68.3%) 602AD
95.4% probability
436AD (6.9%) 464AD
474AD (9.1%) 517AD
529AD (79.4%) 640AD

Boplats (L1982:1856;A8) (BP 1485±45)**Ua-34001**

68.3% probability
554AD (52.5%) 610AD
619AD (15.7%) 639AD
95.4% probability
438AD (3.1%) 462AD
476AD (3.3%) 498AD
532AD (89.1%) 654AD

Gravfält/bålplats (L1983:1512;A29) (BP 1475±75)**Ua-4832**

68.3% probability
484AD (1.2%) 488AD
537AD (67.1%) 654AD
95.4% probability
420AD (95.4%) 669AD

Boplats/stolphus (L1982:1856;A55;H2) (BP 1455±35)**Ua-35896**

68.3% probability
591AD (68.3%) 644AD
95.4% probability
562AD (95.4%) 652AD

Boplats (L1982:3817;A3353; A4053) (BP 1418±29)**Ua-72710**

68.3% probability
606AD (36.9%) 627AD
635AD (31.3%) 652AD
95.4% probability
594AD (95.4%) 660AD

Gravfält/kremation (L1983:1512;A8) (BP 1300±75)**Ua-4830**

68.3% probability
653AD (60.8%) 774AD
791AD (4.0%) 804AD
809AD (3.5%) 820AD
95.4% probability
604AD (95.4%) 890AD

Boplats (L1982:3817;A55) (BP 1233±30)**Ua-39572**

68.3% probability
705AD (21.8%) 738AD
786AD (35.6%) 830AD
854AD (10.9%) 873AD
95.4% probability
680AD (31.0%) 745AD
759AD (64.4%) 884AD

Gravfält/kremation (L1983:1512;A14) (BP 1210±75)**Ua-4831**

68.3% probability
687AD (17.6%) 742AD
772AD (48.8%) 892AD
933AD (1.9%) 940AD
95.4% probability
668AD (95.4%) 978AD

Boplats (L2020:873;A201) (BP 1202±30)**Ua-64708**

68.3% probability
783AD (7.6%) 792AD
799AD (10.2%) 812AD
818AD (50.5%) 880AD
95.4% probability
705AD (5.8%) 737AD
771AD (88.0%) 894AD
930AD (1.6%) 943AD

Boplats/ramverk (L1982:3817;A4742;A3889) (BP 1202±28)**Ua-78646**

68.3% probability
783AD (7.6%) 792AD
800AD (8.8%) 811AD
819AD (51.8%) 878AD
95.4% probability
706AD (4.7%) 736AD
771AD (90.7%) 892AD

Gravfält/kremation (L1983:1512;A12a) (BP 1170±60)**Beta-90013**

68.3% probability
774AD (8.4%) 793AD
798AD (44.4%) 898AD
920AD (15.4%) 956AD
95.4% probability
684AD (8.7%) 744AD
770AD (86.8%) 994AD

Boplats (L1982:3817;A3104) (BP 1159±30)**Ua-72709**

68.3% probability
776AD (7.7%) 787AD
828AD (17.2%) 859AD
870AD (19.7%) 898AD
920AD (23.6%) 956AD
95.4% probability
772AD (10.1%) 791AD
804AD (0.9%) 810AD
820AD (84.4%) 978AD

Boplats/grophus (L1982:1856;A14) (BP 1155±40)**Ua-33422**

68.3% probability
776AD (5.7%) 786AD
829AD (13.6%) 856AD
872AD (17.0%) 900AD
916AD (32.0%) 974AD
95.4% probability
773AD (8.7%) 793AD
799AD (86.7%) 990AD

Stadslager (L1983:1114;K;A403) (BP 1138±27)**Ua-66877**

68.3% probability
884AD (14.7%) 902AD
915AD (53.6%) 975AD
95.4% probability
774AD (4.0%) 786AD
830AD (5.0%) 852AD
874AD (86.4%) 992AD

Gravfält/kremation (L1983:1512;A24) (BP 1110±80)**Ua-4833**

68.3% probability
777AD (2.6%) 786AD
832AD (5.2%) 850AD
875AD (60.5%) 1022AD
95.4% probability
689AD (3.7%) 742AD
770AD (88.1%) 1048AD
1082AD (3.0%) 1128AD
1138AD (0.6%) 1150AD

Boplats/grophus (L1982:1856;A14:1) (BP 1100±30)**Ua-35988**

68.3% probability
896AD (27.6%) 924AD
950AD (40.7%) 992AD
95.4% probability
886AD (92.3%) 996AD
1005AD (3.2%) 1016AD

Boplats (L1982:3817;A3957) (BP 1093±30)**Ua-72711**

68.3% probability
896AD (26.9%) 924AD
950AD (41.4%) 993AD
95.4% probability
890AD (89.7%) 998AD
1004AD (5.8%) 1018AD

Gravfält/båtgrav (L1983:1512;A3) (BP 1090±80)**Ua-4829**

68.3% probability
777AD (1.9%) 784AD
835AD (2.3%) 845AD
877AD (64.1%) 1030AD
95.4% probability
707AD (1.1%) 725AD
771AD (86.3%) 1054AD
1075AD (8.0%) 1156AD

Stadslager/ramverk/timmer (L1983:1114;R;A1663;K01) (BP 1038±30)**Ua-72304**

68.3% probability
992AD (68.3%) 1026AD
95.4% probability
896AD (5.5%) 922AD
953AD (89.1%) 1042AD
1108AD (0.8%) 1116AD

Boplats/ramverk (L1982:3817;A3889) (BP 1014±28)**Ua-78642**

68.3% probability
994AD (68.3%) 1034AD
95.4% probability
990AD (78.7%) 1048AD
1082AD (13.9%) 1131AD
1136AD (2.8%) 1151AD

Kyrkogård/jordbegravning (L1983:1114;K;G1) (BP 967±23)**GrA 462**

68.3% probability
1030AD (16.8%) 1047AD
1083AD (43.1%) 1128AD
1139AD (8.4%) 1149AD
95.4% probability
1024AD (24.6%) 1054AD
1074AD (70.9%) 1157AD

Gravfält/jordbegravning (L1983:1512;A2) (BP 960±55)**Ua-10732**

68.3% probability
1028AD (15.2%) 1054AD
1064AD (1.8%) 1068AD
1072AD (51.3%) 1156AD
95.4% probability
994AD (91.2%) 1181AD
1188AD (4.3%) 1210AD

Kyrkogård/jordbegravning (L1983:1114;K;A3) (BP 956±28)**Ua-68535**

68.3% probability
1035AD (10.8%) 1048AD
1082AD (57.5%) 1151AD
95.4% probability
1028AD (95.4%) 1158AD

Gravfält/jordbegravning (L1983:1512;A17) (BP 955±55)**Ua-10734**

68.3% probability
1030AD (13.4%) 1054AD
1062AD (54.8%) 1156AD
95.4% probability
994AD (2.6%) 1007AD
1015AD (92.8%) 1212AD

**Stadslager (L1983:1114;B;L8) (BP 950±40)
Ua-32896**

68.3% probability
1035AD (11.7%) 1052AD
1078AD (56.6%) 1155AD
95.4% probability
1021AD (93.3%) 1179AD
1190AD (2.2%) 1205AD

**Stadslager/ramverk (L1983:1114;R;A851;K04) (BP 911±30)
Ua-72302**

68.3% probability
1046AD (29.5%) 1084AD
1096AD (3.0%) 1102AD
1125AD (30.3%) 1178AD
1192AD (5.6%) 1202AD
95.4% probability
1040AD (95.4%) 1213AD

**Stadslager (L1983:1114;B;L6) (BP 910±35)
Ua-32897**

68.3% probability
1046AD (26.1%) 1084AD
1094AD (3.8%) 1102AD
1124AD (30.9%) 1179AD
1190AD (7.4%) 1205AD
95.4% probability
1040AD (95.4%) 1214AD

**Stadslager/ramverk (L1983:1114;R;A694;K04) (BP 908±29)
Ua-71889**

68.3% probability
1047AD (29.9%) 1083AD
1127AD (6.7%) 1140AD
1148AD (22.7%) 1179AD
1190AD (9.1%) 1206AD
95.4% probability
1041AD (41.0%) 1108AD
1115AD (54.4%) 1215AD

**Stadslager (L1983:1114;B;L7) (BP 890±35)
Ua-32895**

68.3% probability
1052AD (16.7%) 1077AD
1155AD (51.5%) 1216AD
95.4% probability
1040AD (95.4%) 1224AD

**Stadslager/ramverk (L1983:1114;R;A987;K04) (BP 890±29)
Ua-71887**

68.3% probability
1054AD (7.6%) 1064AD
1068AD (2.1%) 1072AD
1156AD (58.5%) 1215AD
95.4% probability
1044AD (22.9%) 1086AD
1092AD (2.5%) 1104AD
1120AD (70.1%) 1222AD

**Stadslager/ramverk (L1983:1114;R;A594;K04) (BP 888±29)
Ua-71888**

68.3% probability
1054AD (6.0%) 1062AD
1156AD (62.3%) 1216AD
95.4% probability
1044AD (21.6%) 1086AD
1092AD (2.2%) 1104AD
1120AD (71.7%) 1223AD

**Stadslager/byggnad (L1983:1114;B;A37;H7) (BP 880±35)
Ua-32893**

68.3% probability
1054AD (11.5%) 1075AD
1156AD (56.7%) 1220AD
95.4% probability
1042AD (22.2%) 1107AD
1116AD (71.6%) 1230AD
1244AD (1.6%) 1256AD

**Stadslager/byggnad (L1983:1114;B;A39;H7) (BP 860±35)
Ua-32894**

68.3% probability
1160AD (68.3%) 1225AD
95.4% probability
1047AD (9.4%) 1083AD
1130AD (0.8%) 1138AD
1150AD (85.3%) 1268AD

**Gravfält/jordbegravning (L1983:1512;A12b) (BP 850±55)
Ua-10733**

68.3% probability
1158AD (68.3%) 1264AD
95.4% probability
1044AD (12.8%) 1086AD
1092AD (2.3%) 1105AD
1120AD (80.4%) 1275AD

**Stadslager/ramverk (L1983:1114;R;A1556;K03) (BP 809±30)
Ua-72303**

68.3% probability
1222AD (68.3%) 1264AD
95.4% probability
1178AD (4.0%) 1190AD
1205AD (91.4%) 1276AD

**Stadslager (L1983:1114;K;L1) (BP 807±27)
Ua-66878**

68.3% probability
1224AD (68.3%) 1261AD
95.4% probability
1180AD (2.0%) 1188AD
1210AD (93.4%) 1276AD

**Stadslager (L1983:1114;K;A262) (BP 729±27)
Ua-66876**

68.3% probability
1268AD (68.3%) 1290AD
95.4% probability
1230AD (3.9%) 1244AD
1256AD (89.2%) 1302AD
1370AD (2.4%) 1378AD

**Kyrkogård/jordbegravning? (L1983:1114;K;A1) (BP 606±33)
Ua-59610**

68.3% probability
1308AD (56.7%) 1362AD
1386AD (11.6%) 1396AD
95.4% probability
1299AD (95.4%) 1406AD